

CONDAMNAREA LA SINGURĂTATE

Deja se prevestește, la orizont, împlinirea a 40 de ani de când i-a apărut prima dată cartea. Deja se anunță, de pe acum, o altă aniversare, 25 de ani de când i-a fost acordat premiul Nobel, o distincție care nu ți se dă decât o singură dată în viață, dar ți se dă pentru totdeauna. Nu-i chiar așa multă vreme de atunci, ca să nu poți face numărătoarea decât într-una din expresiile preferate de el însuși: „mulți ani după aceea...“. Dar, oricum, este suficientă și nici nu s-ar fi putut aștepta, să zicem, o sută de ani, ca să putem invoca încă una din expresiile lui favorite: o sută de ani de singurătate.

Când, în 1967, i-a apărut romanul, numele lui Gabriel García Márquez a început, încă de atunci, să circule cu o neobosită stăruință. Mai târziu, pe măsură ce se traducea, cartea lui se impunea drept un autentic eveniment nu doar în Columbia natală sau în America Latină, ci de-a dreptul în literatura întregii lumi. Ani de-a rândul au fost apoi folosite numeroase alte sintagme, care cu siguranță lui nici nu-i trecuseră prin cap, pentru a surprinde cât mai fidel esența romanului, va-loa-rea lui. Și cele mai multe dintre ele rezistă cu brio și azi, când am ajuns atât de aproape de o dublă aniversare. Ca dovadă, poate cea mai bună dintre toate, stă chiar această expresie, tradusă la noi sub forma **Un veac de singurătate**, care de multă vreme nu mai reproduce titlul unui roman celebru, ci semnifică pur și simplu o modalitate de viațuire și de supraviețuire.

De-a lungul întregului roman, cuvântul este repetat într-adevăr atât de des, așa zice chiar excesiv, încât nu se poate să nu-l înveți până la urmă. Pare să fie un soi de blestem ori cel puțin o maladie de care suferă, fără alegere, toți membrii clanului Buendia. Cel dintâi contaminat este, firește, chiar Jose Arcadio Buendia, în calitatea sa de fondator, de în-te-me-ie-tor al cătunului Macondo. Desigur, asta se întâmplase de mult, iar era multă vreme de atunci, pe vremea când „lumea era atât de nouă, încât multe lucruri nu aveau încă nume, iar pentru a le deosebi trebuia să le arăți cu degetul.“ Cu toate acestea, Jose Arcadio suferea de pe atunci de singurătate, deși, fără îndoială, nici cuvântul ăsta nu-l cunoștea. Scriitorul ne șoptește mereu că îi plăcea să stea mai mult izolat în odaia lui, că „își petrecea nopți întregi în curte, urmărind mersul astrilor“ și că avea obiceiul să vorbească de unul singur, „umbând de colo colo prin casă, fără să ia seama la nimeni“. De câte ori poposește în sat o trupă de țigani, mereu condusă de același Melchiade, îi cumpără fiecare invenție năstrușnică pe care acesta o aduce de fiecare dată și pe urmă se retrage, de unul singur, într-un laborator improvizat, pentru a continua să caute el însuși piatra filosofală sau secretele alchimiei sau cine știe ce alte mari descoperiri.

Mai primise de la Melchiade și niște suluri, niște pergamente, cu o scriere ciudată, necunoscută, pe care tot încerca s-o descâlcească și nu izbutea deloc.

Până când, într-o bună zi, dar asta, firește, după altă multă vreme, Jose Arcadio Buendia devine conștient de neputința și singurătatea sa, iar atunci apucă drugul de fier de la poartă și face praf „toate instrumentele de alchimie, cabinetul de dagherotipie, atelierul de aurărie“ – totul. Ca să-l potolească, a fost nevoie de vreo zece oameni și de alți douăzeci ca să-l lege, cu lanțuri, de castanul uriaș din mijlocul curții. S-ar putea spune că, în felul acesta, singurătatea lui a căpătat o formă concretă. Din când în când, acolo îl mai vizitau Melchiade, cu toate că murise între timp, și Prudencio Aguilar, pe care el îl omorâse, într-o încăierare din tinerețe. Dar așa se întâmplă regulat în această carte: fantasticul se amestecă regulat cu realitatea și realitatea evadează mereu în fabulos, totul cu cea mai desăvârșită naturalețe. Până și moartea lui Jose Arcadio Buendia este povestită în același registru: „Puțin după aceea, în timp ce tâmplarul lui măsoara pentru sicriu, văzură prin fereastră căzând o ploaie ușoară de minuscule flori galbene [...] Căzură atâtea flori din cer încât dimineța străzile erau acoperite de un strat gros, și a trebuit să fie îndepărtat cu lopețile și cu greblele ca să poată trece înmormântarea.“

Spre deosebire de bărbatul ei, Ursula este femeia care întruchipează hărnicia, seriozitatea și neodihna: „părea pretutindeni prezentă, din zorii zilei până la ceasurile târzii din noapte“. Mai mult decât atât, așa cum iarăși mărturisește scriitorul, „Ursula își astupa urechile cu ceară de albine pentru a nu-și pierde simțul realității“. Desigur, era nevoie de o mână de gospodină neobosită, de vreme ce bărbatul era mai mult absent, rătăcind într-una pe coclaurile fanteziilor sale. Mai cu seamă că familia Buendia devenea pe zi ce trece mai numeroasă, ba chiar avea să devină, cu timpul, o se-min-ți-e, dar asta mai târziu, „multă vreme după aceea“.

Cu toate astea, printre atâtea treburi și preocupări casnice, Ursula va fi și ea lovită de virusul singurătății. Treptat, începe să simtă că realitatea de zi cu zi îi lunecă printre degete. Se mai și încăpățânează să nu-și recunoască bătrânețea, „chiar dacă pierduse de mult socoteala anilor săi“, și nici atunci când orbește nu vrea să renunțe la conducerea gospodăriei: „În singurătatea de nepătruns a bătrâneții ei, se bucura de atâtea clarviziune ca să examineze până și cele mai neînsemnate întâmplări din istoria familiei“, notează, pentru a o încuraja, scriitorul. Da, numai că vederea nu o mai ajuta să deslușească decât istoria, prezentul era definitiv ascuns în întuneric. În cele din urmă, va trebui să se dea bătută și va muri la o vârstă ce va număra între 115 și 120 de ani, hotărându-

se să-și urmeze bărbatul care, și el, o părăsise când avea vreo 150 de ani. „La înmormântare veni destul de puțină lume, fiindcă cei care-și mai aminteau de ea nu mai erau prea mulți“.

De bună seamă, locul central al singurătății îl ocupă, cum se și cuvine, personajul principal al romanului, colonelul Aureliano Buendia. Fiul mai mic al lui Jose Arcadio, pentru că cel mare, firește, trebuia să poarte numele tatălui, Aureliano va deveni colonel în timpul războiului civil. El avea să-l și declanșeze, de altfel, însă nu pentru că îl însufleteau niște profunde convingeri liberale, ci, după cum el însuși recunoaște, „deoarece conservatorii sunt niște șarlatani“; (ca să se convingă, pe urmă, că și liberalii erau la fel). Tot el îi mărturisește prietenului său, colonelul Gerineldo Marquez, că nu luptă decât din orgoliu – și ce poate fi, la urma urmei orgoliul, dacă nu o altă fatetă a singurătății? De unde rezultă, fatalmente, că Aureliano Buendia era condamnat să trăiască solitar, lucru pe care chiar autorul îl afirmă răspicat.

Încă înainte de naștere, ni se spune, „plânse în pântecul maicii sale și se născuse cu ochii deschiși“, ceea ce dovedește fără nici o îndoială că de atunci fusese condamnat la suferință. Cei 20 de ani de război pe care i-a purtat n-au fost, nici ei, decât ispășirea condamnării deja pronunțate, după cum nici cei 17 fii pe care i-a avut, cu tot atâtea femei, n-aveau cum să pledeze ca un argument al dragostei: el era fără încetare „rătăcit în singurătatea imensei sale puteri“ și chiar acasă când revenea, în scurte popasuri, își cerceta familia „din centrul unui cerc însemnat cu creta de către adjutanții săi și în interiorul căruia nu putea intra decât el.“ Ca o cruntă ironie a soartei, dintre toate femeile de o noapte, cărora le dădea drumul înainte de zorii zilei, una singură i-a jurat că-l va iubi până la moarte. Într-adevăr, avea să moară după numai o oră.

Așa încât afecțiunea care va rezista de-a lungul timpului și războiului va rămâne doar aceea față de fratele său mai mare, Jose Arcadio, care l-a și scăpat o dată dinaintea plutonului de execuție. Numai că, notează din nou, neiertător, autorul, „nici aceasta nu se bizuia pe iubire, ci pe complicitate“. Consecințele vor apărea de la sine: „Singur, părăsit de presimțiri, fugind de frigul care nu avea să-l mai părăsească până la moarte, veni să-și găsească un ultim refugiu la Macondo, la căldura mai vechilor amintiri ale sale.“ Nici amintirile nu-i vor mai ține de cald însă. Părea pierdut, rătăcit în propria sa casă, străin de propriile lui amintiri. Târziu, dar inutil, „abia dacă înțelese că secretul unei îmbătrâniri frumoase nu-i altceva decât încheierea unui pact onorabil cu singurătatea.“ L-au găsit, în cele din urmă, cu fruntea rezemată de trunchiul castanului, bineînțeles același castan care-l înălțau și pe tatăl său. De pe urma războaielor îi va rămâne, suprem elogiul în derâdere al aceleiași singurătăți, numele unei străzi în Macondo.

Nu sunt însă singurele personaje atinse de maladia singurătății și nu din cauză că s-ar numi personaje principale. Boala se pare că-i lovește pe toți membrii clanului Buendia, fără nici o preferință și oriunde s-ar afla. Cei doi gemeni, Jose Arcadio al Doilea și Aureliano al Doilea, numiți așa și pentru a se deosebi de bunicii lor,

sunt, amândoi, considerați o adevărată rușine a familiei pentru felul lor de a se purta, ca niște derbedei singuri pe lume: „Era ca și cum cei doi ar fi adunat în ei toate defectele familiei și nici una din virtuțile ei.“ Cei 17 fii ai lui Aureliano, care sosesc, în aceeași zi toți, la poarta casei Buendia, erau „indivizi cu înfățișări diferite, de toate tipurile și de toate culorile, dar arborând fără excepție acel aer de solitudine care era de ajuns pentru a-i identifica în orice loc din lume.“ Cum aveau, firește, același nume cu toții, a fost nevoie ca lângă Aureliano să fie adăugată și o poreclă – Amador, Secară, Sarrador, Arcaya ș.a.m.d. – pentru a-i putea deosebi. Dar asta și din cauză că Ursula se temea ca nu cumva, cu atâția urmași nediferențiați, să apară legături de dragoste nelegiuite, de pe urma cărora s-ar fi putut naște copii cu o coadă de purcel.

Cel puțin încă două exemple sunt iarăși cât se poate de grăitoare. Frumoasa Remedios, cea care, multă vreme, nu se sfia să se plimbe goală pentru că, pur și simplu, „rătăcea printr-un pustiu al singurătății“, se va înălța, într-o bună zi, la ceruri – de vie! – fâlfâind din aripile unor cearsafuri pe care tocmai le pune la uscat, deoarece n-avea nicidecum impresia că lăsa ceva în urma ei, pe pământ. Cam același lucru se va petrece și cu Meme, fiica Fernandei și a lui Aureliano al Doilea, pe care, de fapt, o chema Renata-Remedios, însă i se spunea, simplu, Meme. Deși câtăva vreme, „nu părea menită destinului solitar al familiei“, se va îndrăgosti dintr-odată de Mauricio Babilonia, simplu mecanic la compania bananieră. Din acel moment „își pierdu somnul și pofta de mâncare și se afundă atât de mult în singurătate, încât până și tatăl ei devenise pentru ea stânjenitor“. Iar exemplele ar putea continua nestingherite până la cel din urmă membru al stirpei Buendia.

Mai mult decât atât. Între membrii familiei vor lua naștere chiar unele relații bazate pe singurătate reciprocă, deși, desigur, în limitele ei. Rămași, prin forța împrejurărilor, ultimii reprezentanți, între cel din urmă Jose Arcadio și cel din urmă Aureliano se înfiripă, vrând-nevrând, o anumită simpatie. Dar: „această apropiere între doi solitari din același sânge era foarte departe de prietenie, le îngăduia numai la amândoi să suporte mai ușor singurătatea de nepătruns care îi separa și îi unea în același timp“. Iar Aureliano al Doilea și Fernanda, deși soț și soție, deși își tolerau unul altuia singurătatea, „fiecare continua să și-o trăiască singur, făcându-și fiecare curățenie în camera lui, în timp ce pânzele de păianjen continuau să ningă peste trandafiri“. La rândul ei, venită tocmai de la Bruxelles, unde fusese plecată pentru studii, Amaranta Ursula pare la început suficient de hotărâtă să nu respecte canoanele clanului: „Voia să trăiască aici până la adânci bătrânețe, alături de un soț credincios și de doi băieți care să se numească Rodrigo și Gonzalo, în nici un caz Aureliano și Jose Arcadio, și de o fată care să aibă numele de Virginia, în nici un caz Ursula sau Remedios.“ Însă se va îndrăgosti de ultimul Aureliano, dragoste vinovată, între mătușă și nepotul ei, pe care de mult o blestemase Ursula. Scriitorul încearcă să le găsească o șansă și o justificare în singurătatea lor comună: „În acest Macondo părăsit până și de păsări, în care praful și căldura dobândiseră atâta putere încât abia

mai puteai respira, prizonieri ai singurătății și dragostei, într-o casă în care era aproape imposibil să închizi ochii din pricina bâzâitului confuz al furnicilor roșii, Aureliano și Amaranta Ursula erau singurele ființe fericite, și cele mai fericite de pe pământ.“ În cele din urmă, în ciuda tuturor încercărilor scriitorului, blestemul Ursulei tot avea să se împlinească: din dragostea lor păcătoasă se va naște un copil cu coadă de porc. O nenorocire care va da semnalul de sfârșit al spiței Buendia și totodată al cătunului însuși.

Pentru că, totuși, câteva semne de întrebare se ridică, cel puțin în ceea ce privește sfârșitul cătunului Macondo. Ca și în cazul însingurării, de altfel, ori măcar al motivului literar pe care vrea să-l impună cu atâta perseverență scriitorul. Așa cum am văzut, Mauricio Babilonia, mecanic la compania bananieră, deși născut în Macondo, nu făcea parte din spița Buendia, de vreme ce Meme devine iubita lui. Cu toate acestea, tristețea figurii sale, claustrarea în care trăise până s-o cunoască pe Meme, ca și fluturii galbeni ce-i anunțau peste tot apariția, sunt atribute pe care nu le-am întâlnit până acum decât la cei ce purtau numele Buendia. Mauricio ar fi deci cea dintâi excepție de la regulă.

Sau: profesorul de dans Pietro Crespi, adus tocmai din Italia când cu procurarea pianului mecanic, a rămas în cele din urmă aici. Și-a deschis un magazin de jucării muzicale ce-i aducea venituri frumoase și a pus ochii pe Amaranta. Cum însă Amaranta îi respingea îndârjit iubirea, profesorul a căzut într-o neagră disperare și într-o singurătate din care, departe de patrie, nu-l mai putea salva nimic. Unica soluție i s-a părut aceea de a-și lua viața, gest pe care-l face într-o secvență absolut admirabilă: „În doi noiembrie, de ziua morților, fratele său deschise prăvălia și găsi toate lămpile aprinse, toate cutiuțele muzicale deschise, toate pendulele oprite la aceeași oră, devenită eternă, și în mijlocul acestui concert lipsit de armonie, îl descoperi pe Pietro Crespi în biroul din fundul magazinului, cu vinele tăiate cu un brici, cu ambele mâini într-un lighean de smirnă“. Avea să fie cel de al treilea mormânt în Macondo, după cele ale lui Melchiade și Prudencio Aguilar, într-un cătun în care, multă vreme, nici cimitir nu existase, deoarece locuitorii lui erau prea tineri.

Chiar și acest Prudencio Aguilar, despre care am mai pomenit, este și el un caz ilustrativ. Ucis, într-o încăierare de tinerețe, de către Jose Arcadio Buendia, capătă deprinderea ca, după moarte, să-l mai viziteze din când în când pe cel ce-i curmase zilele, numai că nu pentru a-i tulbura nopțile și a-i trezi remușcări, ci din cu totul alt motiv: „După atâția ani petrecuți în moarte, regretul după lumea celor vii era atât de amarnic, nevoia de societate atât de chinuitoare și atât de îngrozitoare apropierea celeilalte morți în sânul morții, încât Prudencio Aguilar ajunsese să-l iubească pe cel mai crâncen dușman al său.“ De unde cel puțin o concluzie poate fi trasă, pentru toate cele trei întâmplări. Aceea că pedeapsa singurătății nu era nicidecum un apanaj al familiei Buendia, ceva ca un blazon ce i-ar fi aparținut în exclusivitate și că, deci, izvoarele sale trebuie căutate și în altă parte. Tot în roman ar trebui să se ascundă răspunsul, dar într-un loc unde

nu l-am descoperit încă.

Să citim, așadar, încă o dată, cu ceva mai multă atenție, cum anume a fost întemeiat și în ce împrejurări cătunul Macondo. Cândva, și tot așa, „e multă vreme de atunci“, pentru că există perioade ce nu mai pot fi măsurate cu anii sau cu deceniile, ci cu o unitate mai încăpătoare, lucrurile se petrecuseră cam așa: în tinerețea lui, Jose Arcadio-tatăl, însoțit și de câțiva oameni cu tot avutul lor, „trecuseră munții în căutarea unei ieșiri la mare“, cu gândul „de a deschide un drum care să pună Macondo în legătură cu marile invenții“. După mai bine de doi ani de călătorie, văzând că nu ajung nicăieri și pentru a nu mai face cale întoarsă, hotărâseră să pună temelii noului sat acolo unde se găseau. Și se găseau într-un loc unde, după cum îl descrie scriitorul, „se întindea o zonă de smârcuri acoperite cu un strat de vegetație deasă, apoi universul vast al mlaștinilor imense care, după spusele țiganilor lui Melchiade, nu cunoștea margini.“ „Niciodată nu ne vom putea duce nicăieri. Suntem sortiți să putrezim de vii aici, fără să primim vreo binefacere a științei“ – se tânguia deseori Ursula, cu aluzii evidente la plâsmuirile bărbatului ei. Și, cel puțin dintr-un punct de vedere, avea perfectă dreptate: satul era situat într-un loc izolat și părea, de la începuturile sale, sortit unei definitive singurătăți.

Să ne mai amintim, iarăși, din istoria cătunului, cum, într-o altă vreme, Macondo a fost bântuit de o lungă epidemie, așa-numita boală a nesomnului. „La început nimeni nu se neliniști – ne asigură fără șovăire scriitorul. Dimpotrivă, toată lumea se felicită că nu dormea deloc, căci era multă treabă de făcut atunci la Macondo, încât zilele păreau prea scurte.“ Cu timpul, însă, pe măsură ce-și terminau treburile, oamenii nu prea mai aveau ce face și stăteau zi și noapte cu brațele încrucișate. Unii mai și voiau să doarmă, „nu pentru că ar fi fost oboșiți, ci de dorul viselor“, așa că boala insomniei, treptat, s-a preschimbat într-o primejdioasă epidemie de singurătate colectivă, de care numai după lungi suferințe satul a izbutit să scape. Sau ce altceva a fost acel anotimp al ploilor interminabile, dacă nu tot o răbufnire a singurătății cătunului? „A plouat patru ani, unsprezece luni și două zile“, precizează statistic autorul, însă nepărtinirea lui e doar aparentă. Tot o pedeapsă trebuie să fi fost acea inactivitate silită de ani de zile, neputința de a mai ieși din casă cu lunile și plictiseala care se instala pretutindeni, odată cu igrasia și jilăveala, până și în suflete.

Altminteri, firește, Macondo a cunoscut și destule perioade de bunăstare și prosperitate chiar, „astfel încât cătunul sărac de la început se schimbă repede într-un sat plin de activitate, cu prăvălii, ateliere de felurite meșteșuguri și o șosea pe care traficul devenise neîntrerupt.“ Asta însemna că, dacă n-a putut ajunge el în lumea civilizată, a ajuns civilizația la el. Unul din Aurelieni aduce, pentru prima oară, trenul în Macondo, după care un alt Aureliano pune bazele unei industrii bananiere. La o a doua călătorie cu trenul, este adus și un grup electrogen, așa că la puțină vreme în localitate pătrunde și filmul: „Uluiți de atâtea invenții nemaipomenite, oamenii din Macondo nu știau de ce să se minuneze mai întâi.“ Dar era doar o perioadă de aparentă înflorire sau, chiar dacă era reală, pe dedesubt, în același timp, orașul era măcinat

de necurmatele sale suferințe. Tot așa, „s-ar fi putut spune că în încercata locuință a familiei Buendia domnea acum, pentru multă vreme, o pace și o fericire normale“ – dar încă o dată este doar o falsă impresie. Cele două seminții, profund înlănțuite printr-o singurătate comună, erau menite să împărtășească și o soartă comună.

După nemaipomenitele ploii de patru ani și unsprezece luni, localitatea intră treptat în paragină. Multe locuințe fuseseră părăsite. Multe dintre instalațiile aduse de compania bananieră fuseseră demontate. Vechiul oraș înfloritor începea să devină, cu timpul, o ruină a propriilor amintiri. „Tot pe vremea aceea veniră și țiganii, ultimii moștenitori ai științei lui Melchiade, și găsiră satul atât de vlăguit, iar pe locuitorii lui atât de depărtați de restul lumii“, încât își prezentară încă o dată vechile șiretlicuri și născociri ca pe niște noutăți de ultimă oră. Procesul este ireversibil, așa că n-are cum să ocolească nici clanul cel mai respectat al orașului. Și unul și altul aveau să dispară în același timp, odată cu acea dragoste nelegiuită ce se săvârșea „într-un Macondo părăsit până și de păsări.“

Așa că, acum, autorul poate pronunța sentința, și ea identică, pentru amândoi inculpații, fiindcă și vina lor era identică. De data asta verdictul va suna limpede și necruțător: o sută de ani. Un veac de singurătate. Exact acesta este termenul pe care-l dăduse și Melchiade pentru descifrarea pergamentelor sale: „Nimeni nu va trebui să le cunoască înțelesul înainte de a se scurge o sută de ani“. De aceea nici nu le putuse dezlega nimeni secretul, înainte de ultimul Aureliano: nu se împlinise încă sorocul. În acele suluri stătea scrisă întreaga istorie a familiei Buendia, pe care firește n-o putea citi decât ultimul ei vlăstar. Cu atât mai mult, așadar, autorul își poate permite să încheie cu aceeași dezinvoltură cu care și până acum intra și ieșea după voia lui într-o realitate fabuloasă: „Tot ce vedea scris acolo era dintotdeauna și avea să rămână pe vecie de nerepetat, căci semințiilor osândite la un veac de singurătate nu le era dată o a doua șansă pe pământ“.

Este, cu alte cuvinte, cam aceeași lipsă de șansă care-l condamnă la singurătate pe om în lume și lumea în univers.